

Píše Michal Topor

(E*forum, 06. 04. 2022)

Kniha nadepsaná **Listář 2** „završuje“ (s. 1099) čtyřsvazkový soubor, shrnující ne snad dočista „dílo“ (tamtéž) **Josefa Palivce** jako spíše jeho texty nejrůznější žánrové provenience a odlišných stupňů předchozího zveřejnění, hojně ovšem doplněné i o texty jiných pisatelů a další dokumenty. Tedy více než o „dílo“ jednoho autora jde o komponovanou sestavu toho, co editoři považovali se zřetelem k Palivcově osobnosti za hodno shromáždění a předvedení. Co se týče epistulárií, jejich první okruh byl včleněn do knihy *Próza, listy z vězení, pozdravy přátel* (ed. J. Rambousek, 1996, s. 191-296 /Palivcovy dopisy Heleně Palivcové-Čapkové z let 1950-1959/). Úvodní svazek *Básně, eseje, překlady* (ed. Jiří Rambousek, 1993) se bez korespondence obešel. Cele byl spisovatelově korespondenci naproti tomu věnován *Listář 1* (eds. Stanislava Fedrová, Jiří Pelán a J. Rambousek, 2020), byť ve specifickém výřezu, zaměřeném na trojici důležitých žen Palivcova života (Helenu Palivcovou, dceru Denisu Stravinskou a přítelkyni Zdeňku Pavlouskovou). Do bohatší šíře jeho kontaktů - se všemi potížemi, jež tato šíře předznamenává - se tak rozbíhá teprve finální, druhý *Listář* (eds. titíž).

Základní rozhodnutí, co do koncepce představení korpusu, před nímž editoři stanuli, ozřejmuje *Ediční komentář* (s. 1099-1110). Pod ním je i vzhledem k tomu, že J. Rambousek se dokončování svazku nedožil, podepsána samojediná S. Fedrová. Za východisko označuje řád, který epistulární části svého archivu vtělil sám Palivec (v podobě vázaných „pamětních“ knih-konvolutů), což vypadá chvályhodně. Avšak fixace k této skutečnosti jakož i k představě určité osobní, výběravě citové konstelace, kterou lze s takovou uspořádaností spojit (v ed. komentáři se praví, že výsledná organizace materiálu „následuje autorův vlastní způsob pořádání paměti“ /s. 1103/; ještě silněji se pak tato fixace poté projeví v editorčině doslovu), působí vzhledem k tomu, co svazek de facto dává k dispozici, jako poněkud zavádějící - už jen proto, že velká část soustředěného materiálu nepochází z Palivcovy (rodinné, soukromé) sbírky, nýbrž z jiných pozůstalostí apod. Editoři nechtěli jít cestou mechanicky abecedního řazení (prostě dle jmen Palivcových korespondenčních partnerů), ale i jejich řešení nakonec parceluje proud různosměrných výměn do zpřehledňujících, nicméně dílčích, izolovaných dialogů. Pro zapojení toho kterého dopisu do korespondenční řady je sice určující datace úvodní „repliky“, avšak v četných případech, kdy oboustranná výměna listů probíhala - navíc nejednou sporadicky a bez silnější tematické provázanosti - po několik desetiletí, je možný míšivý souběh nebo alespoň dotyk kontextů opakovaně odkládán, jejich nahlédnutí komplikováno.

Nezbývá však než toto ediční rozhodnutí respektovat. Pochybnost o jeho správnosti

ostatně rychle převáží chuť vděčně se pročítat – v různých příčkách, s různými interese – mohutným korpusem z let 1924–1973, který se tu dává a je v *Komentářích* (s. 823–1098) rozvinut medailonky korespondenčních partnerů a sledy vysvětlivek k jednotlivým dopisům. Z rozsáhlejších lze upozornit např. na výměny s Václavem Černým, Josefem Glivickým, Františkem Halasem, Josefem Heydukem, Vladimírem Holanem, Františkem Hrubínem, Ivanem Jelínkem, Jiřím Kuběnou (zde ovšem jde až na jediný kus o dopisy Kuběnovy), Ludvíkem Kunderou, Olegem Malevičem, Bohumilem Novákem, Jaroslavem Seifertem, Václavem Rabasem, Otakarem Vočadlem či Helenou Wernischovou.

Se speciálním zájmem přečetla velkolepý korpus také sama editorka (zodpovědná také za lyrické okamžiky v edičním komentáři, à la tvrzení, že „další korespondenci může vyjevit čas“, s. 1100), a své postřehy shromáždila v doslovu, který už podtitulem exponuje jako klíčové téma „medialitu paměti“. Vzdor tematické mnohaspektrálnosti shromážděného materiálu je totiž přesvědčena, že právě „téma paměti“ je pro „Palivcovu korespondenci klíčové“ (s. 1134). Metafora korespondence jako „stopy“, „stále prchavé a nejisté ve své existenci i ve své výpovědi“ (s. 1135), je oprávněná až banální. A je pozoruhodné, co taková „stopa“ všechno umí: pisatelku překvapit (tím, co se o Palivcovi dovídá), „jinde se *ocitáme uprostřed* procesu překládání Valéryho“ (tamtéž; zvýraznil M. T.). Tyto úvodní nálezy a ocitnutí však nestojí samy o sobě, jsou stočeny k tezi o Palivcově neustálém nutkání (archeologicky) pátrat „po hlubších vrstvách [svého] jazyka“ (tamtéž). „K avizovanému tématu paměti a vzpomínání se ještě vrátím“ (s. 1136), slibuje poté pisatelka a znovu se obrací k výčtu toho, „co jsme o Palivcovi dosud nevěděli či co jsme tušili, ale skrze výpověď korespondence můžeme vnímat jaksi plastičtěji – protože bezprostřednost dopisu znamená autorovu přímou, fyzickou účast, z níž může vyplývat naše jiné uvědomění souvislostí, spojené s naší vlastní emocionální účastí“ (tamtéž). Zkrátka: že totiž J. Palivec měl emoce (a pozor: i „slzy jsou *stopou paměti a emocí*“ /s. 1137/) a „dobře [se] vyznal“ ve výtvarném umění, na obrazy se díval, ba je důkladně pozoroval a ukládal „*do vizuální paměti*“ (s. 1138; k tomu ovšem dopovězeno, že nějaké výtvarníky i osobně znal). V dalších odstavcích editorka přistihuje Palivce jako „*vášnivého bibliofila a sběratele*“, propagátora české literatury ve francouzském prostředí a diplomata. Pokračuje tak v namátkové evidenci toho, co se dozvěděla, tj. „nových zjištění“, byť není příliš jasné, kdo všechno má být subjektem jejích konstatování: „jen nedostatečné bylo dosud naše povědomí“ (to se týká Palivcovy práce pro ministerstvo zahraničí, s. 1143). Palivec je také shledán dobrodějem „*s neustávajícím, permanentním zájmem o druhé*“ (s. 1141).

Poté se S. Fedrová vrací ke svému oblíbenému tématu: korespondenci jako „*stopě historického času*“ (s. 1145). A podle ní je možné zažít i toto: „Otisk [vnímaných] událostí v korespondenci přináší pro nás jako čtenáře s sebou jisté ‚vtělení‘, *přímé spojení* události s konkrétní osobou, jejím tělem, fyzičností doteku ruky, která vytváří tlak na hrot pera – a tedy emocionálně naléhavější stopu historického času. [...]“ (s. 1146; zvýraznil M. T.). Svě téma zároveň vehementně nalézá u Palivce, a jakkoli lze ocenit bergsonovskou „okliku“ (s. 1146), resp. shledanou analogii určitých Bergsonových výroků o „*vztahu paměti a času*“ a určitých míst v Palivcových textech,

vnucuje se otázka, k čemu takové exkurzy slouží zrovna tady, totiž v doslovu ke zpřístupněnému epistolárnímu korpusu, který je většinou podobných sfér dalek. Ne náhodou se pisatelka v této souvislosti dovolává Palivcovy esejistiky, v níž se prý „ukazují dvě podoby paměti a vzpomínání“, které se však „už předtím konstruuji v jeho korespondenci“ (s. 1148). Na doklad takového provázání snáší S. Fedrová jen málo dokladů, přesto jí to dává příležitost k rozkladu o dvojím – „komunikativním“ a „kulturním“ – pojetí „paměti“ a jejich manifestacích v Palivcově psaní a nakládání s vlastním archivem (v konstatování, že „o/pačným pólem kolektivní paměti je paměť kulturní“ /s. 1149/, je ovšem patrně slovo „kolektivní“ omylem). Lze-li odhlédnout od toho, že takovéto kontemplace působí vzhledem k tomu, k čemu je text přece „doslovem“, zbytně a samoučelně, pak ponor do filozofizující lyriky, kterým pisatelka obdařila Palivcova ohlédnutí za F. Halasem a F. Bidlem, je skoro nestravitelný: „Vzpomínání je tu *performancí*, jako by otiskem těla a mysli, v nichž se právě odehrává akt vzpomínky, a to se přímo propisuje do podoby výpovědi. Korespondence představuje *prostor*, v němž se paměť uspořádává“ (s. 1151). Není divu, že v návazné úvaze o Palivcovi jako „sběrateli paměti“ (s. 1153; je možné sbírat paměť?) S. Fedrová povolává ke slovu Waltera Benjamina; neváhá tu ostatně zauvažovat, že „kdyby se ti dva byli sešli, nepochybně by si skvěle rozuměli“ (s. 1154). Proč ne... Přesto do závěrečného odstavce vpašovanou tezi o „Palivcově neustálém vracení se k paměti, které vysvítá jak z jeho textů, tak ale snad i zřetelněji z korespondence a stejně tak i z jeho uspořádávání paměti v *Libri carissimi*“ (s. 1155), nelze už číst jinak než jako znak určité oslepující umanutosti.

Josef Palivec: *Listář 2*. Eds. Stanislava Fedrová, Jiří Pelán a Jiří Rambousek. Praha: Torst, 2020, 1200 s.

www.ipsl.cz